

Hvilke oplysninger kan jeg finde om mine forfædre?

I Rigsarkivets samlinger findes kilder til snart sagt alle tænkelige sider af dine forfædres liv. Det betyder ikke, at det righoldige kildemateriale fortæller alt om alle dine forfædre. For det, du kan finde, varierer efter hvilken samfundsgruppe, din forfader tilhørte, hvornår han levede, og hvor han levede. Men til sidst har du alligevel set så mange brudstykker af dine forfædres liv, at du synes, du kender dem.

Kildernes formål – og begrænsninger

Det er vigtigt at huske, at arkivalierne i Rigsarkivets samlinger ikke oprindeligt blev skabt for at fortælle dig om dine forfædre. De fleste arkivalier stammer fra lokal- eller centraladministrationen, hvor de blev skabt til at opfylde rent administrative behov.

Det betyder, at nogle sider af livet er mere sparsomt belyst end andre. Der har således aldrig været nogen systematisk indsamling af oplysninger om borgernes følelsesliv, hvorimod der er gode chancer for at finde systematisk indsamlede oplysninger om borgernes privatøkonomi.

Dokumentet og sandheden: lidt om kildekritik

Det er også vigtigt at huske, at ikke alt, som er gemt af Rigsarkivet, er levn af den skinbarlige sandhed. Forskellige interesser har ofte gjort sig gældende, når myndighederne noterede sig oplysninger til anvendelse i administrative sammenhænge.

Der er sjældent grund til at tro, at en fødselsdato i en kirkebog bevidst er blevet ændret. Der kan derimod være god grund til at tage det med et gran salt, når en person på skattelisten angives at være så fattig, at han ikke kan svare skat. Det betyder ikke nødvendigvis, at oplysningen er forkert. Men man skal huske, at personen selv har haft et godt motiv til at fremstå som fattig.

Dine forfædre og kildernes indhold

Der er en række forhold, der har indflydelse på, hvad og ikke mindst hvor meget, du kan finde om dine forfædre:

- den samfundsgruppe, som de indgik i – bønder, borgere, adel?
- den tid, de levede på – 1500-tallet eller 1900-tallet?
- det sted, de levede – land eller by, Sønderjylland eller Vendsyssel?

Hvorfor betyder det noget, hvilken samfundsgruppe mine forfædre tilhørte?

Det gør det primært, fordi den offentlige administration – som har skabt kildematerialet – har interesseret sig for de forskellige samfundsgrupper på forskellig måde.

Sager om social forsyng belyser af naturlige årsager mest skæbner på samfundets bund, mens for eksempel Landstingets skøde- og panteprotokoller først og fremmest giver oplysninger om de velbærgedes godshandler og kapitalbevægelser.

Den samfundsgruppe, en person tilhørte, har altså indflydelse på, hvilke kildegrupper du som slægtsforsker får størst udbytte af at koncentrere dig om.

Desuden er der ofte foretaget – og trykt – omfattende undersøgelser af adels- og borgerslægter, mens det kun i relativt begrænset omfang er sket for familier i samfundets nedre lag.

Hvorfor betyder det noget, hvornår mine forfædre levede?

Rigsarkivets ældste dokumenter stammer fra 1100-tallet. Siden disse dokumenter møjsommeligt blev prentet på klostrenes skrivestuer, har den offentlige administration gennemgået en udvikling, der ville have fået en middelalder-munk til at korse sig.

Dokumentationen af samfundet og dets indbyggere bliver gennem århundrederne mere omfangsrig og mere dækkende, for i løbet af 1900-tallet at vokse med nærmest eksplosivt, efterhånden som velfærdssamfundet udvikler sig.

Der er således stor forskel på, hvor mange oplysninger Rigsarkivet rummer om fæstebonden Christen Jørgensen, der levede 1584-1665, og om husmand og sygekasseformand Jørgen Christensen, der levede 1884-1965.

Hvorfor betyder det noget, hvor mine forfædre boede?

Dine forfædres hjemegn er afgørende for, hvilken læsesal der opbevarer de arkivalier du skal bruge. Men det betyder også noget for, hvilket kildemateriale du kan regne med at finde.

Landdistrikternes og byernes administration afkastede forskelligt kildemateriale. For eksempel vil man ofte i godsarkiverne kunne finde fæstebøndernes fæstebreve, mens byernes rådstuearkiver indeholder protokoller over de borgerskabsbreve, som blev udstedt til borgerne.

Men der kan også være tale om, at slægtsforskeren har helt forskellige arbejdsvilkår i to geografiske områder, selv om de synes ensartede og måske endda grænser op til hinanden: i det ene sogn kan kirkebøgerne fra perioden før 1813 være brændt sammen med præstegården i løbet af 1800-tallet, mens kirkebøgerne fra nabosognet er bevaret i eksemplarisk tilstand tilbage fra 1645. Der er med andre ord væsentlige lokale og regionale forskelle på, hvilke arkivalier der er bevaret, og hvilke der er gået tabt.

Slægtsforskerens mest anvendte arkivalier

Nedenfor ses en oversigt over de arkivalier, som du oftest kommer til at bruge som slægtsforsker. Du kan læse mere om de enkelte arkivalietyper ved at klikke på deres navne.

Bemærk, at oplysningerne i skemaet er vejledende. Det er sjældent, arkivalierne findes i en ubrudt række fra hele den angivne periode, og man kan ikke regne med altid at finde alle typer af oplysninger. Der kan desuden findes andre oplysninger end de eksplicit opregnede.

Tabel - Slægtsforskerens mest anvendte arkivalier

Arkivalietype	Periode	Hvad kan jeg finde her?	Om hvem?	Kan jeg benytte materialet på Arkivalieronline?
Kirkebøger	1645-	<ul style="list-style-type: none">Fødsler, konfirmationer, vielser og dødsfaldTil- og fraflytningOffentligt skriftemål	Alle	Ja. Langt de fleste kirkebøger kan benyttes på Arkivalieronline.dk . Øvrige kirkebøger skal bestilles i arkivdatabase Daisy og benyttes på læsesalen.
Folketællinger	1787-	<ul style="list-style-type: none">Alder, køn, civilstand, erhvervFamilieforholdBopælFødested (fra 1845)	Alle	Ja. Folketællingerne til og med 1930 kan benyttes på Arkivalieronline.dk . Øvrige folketællinger skal bestilles i arkivdatabase Daisy og benyttes på Rigsarkivets læsesal i København.

Arkivalietype	Periode	Hvad kan jeg finde her?	Om hvem?	Kan jeg benytte materialet på Arkivalieronline?
Fæsteprotokoller	ca. 1700-1919	<ul style="list-style-type: none"> • Fødested • Bopæl • Ejendomsoplysninger (størrelse, type) • Overtagelses-/fratrædelses-tidspunkt • Overtaget fra/afgivet til • Årsag til fæstefratrædelse 	Fæstebønder	Nej
Skøde- og panteprotokoller	ca. 1600	<ul style="list-style-type: none"> • Bopæl • Ejendomsoplysninger (størrelse, type) • Overtagelses-/fratrædelsestidspunkt • Overtaget fra/afgivet til • Ejendommens pris 	Ejere af fast ejendom	Ja, en del af skøde- og panteprotokollerne kan benyttes på Arkivalieronline.dk . Øvrige skifteprotokoller skal bestilles i arkivdatabasen Daisy og benyttes på læsesalen.
Skifteprotokoller	ca. 1700	<ul style="list-style-type: none"> • Familieforhold (enke(mand), børn, øvrige slægtninge) • Bopæl • Aktiver (fast ejendom, indbo, formue, tilgodehavender) • Passiver (gæld) 	Alle	Ja. Mange af skifteprotokollerne kan benyttes på Arkivalieronline.dk . Øvrige skifteprotokoller skal bestilles i arkivdatabasen Daisy og benyttes på læsesalen.
Lægdsruller	ca. 1790	<ul style="list-style-type: none"> • Alder • Fødested • Faders navn • Opholdssted • Højde 	Værnepligtige	Ja. Rigtig mange af lægdsrullerne kan benyttes på Arkivalieronline.dk . Øvrige lægdsruller skal bestilles i arkivdatabasen Daisy og benyttes på læsesalen.
Borgerskabsprotokoller	ca. 1500-1853	<ul style="list-style-type: none"> • Fødested • Erhverv 	Borgere i byer	Nej